

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

CONCEPT ESSENCE OF AN ENVIRONMENTAL STRATEGY FOR A CONSTRUCTION COMPANY

У статті досліджено поняття екологічної стратегії будівельного підприємства. Для встановлення основних наукових напрямів щодо трактування сутності поняття екологічної стратегії підприємства (у тому числі в будівельній галузі) проведено вивчення та оцінку наукових підходів до зазначеної проблематики. Оцінено їх об'єктивність, відповідність умовам та характеру екологічно орієнтованого розвитку суб'єктів промисловості на сучасному етапі. Керуючись положеннями розглянутих наукових підходів, виділено основні сутнісні ознаки, які характеризують досліджуване поняття. На підставі систематизації та характеристики цих ознак, ураховуючи дослідження наукових поглядів на дану проблематику, сформульовано авторський підхід, який орієнтований на універсалізацію розуміння сутності цього поняття. Наукова новизна даного поняття полягає у тому, що вперше на науковому рівні порівняно з аналогічними трактуваннями враховано такий широкий перелік сутнісних ознак, які, своєю чергою, виступають основою оціночних показників екологічної стратегії підприємницької структури.

Ключові слова: екологічна стратегія, будівельна галузь, екологізація будівельного виробництва, екологічна політика, ефективність екологічної стратегії, конкурентоспроможність, екологічний потенціал, стратегія функціонування, стратегія управління екологізацією, інноваційний екологічний розвиток, екологічний менеджмент.

В статье исследуется понятие экологической стратегии строительного предприя-

тия. Для определения основных научных направлений сущности понятия экологической стратегии предприятия (в том числе в строительной отрасли) проведены изучение и оценка научных подходов к указанной проблематике. Оценена их объективность в соответствии с условиями и характером экологически ориентированного развития субъектов промышленности на современном этапе. Руководствуясь положениями рассмотренных научных подходов, выделены основные сущностные признаки, характеризующие изучаемое понятие. На основании систематизации и характеристики этих признаков, учитывая исследование научных взглядов на заданную проблематику, сформулирован авторский подход, ориентированный на универсализацию понимания сущности данного понятия. Научная новизна данного понятия заключается в том, что впервые на научном уровне по сравнению с аналогичными определениями учтен такой широкий перечень сущностных признаков, которые, в свою очередь, выступают основой оценокных показателей экологической стратегии предпринимательской структуры.

Ключевые слова: экологическая стратегия, строительная отрасль, экологизация строительного производства, экологическая политика, эффективность экологической стратегии, конкурентоспособность, экологический потенциал, стратегия функционирования, стратегия управления экологизацией, инновационное экологическое развитие, экологический менеджмент.

УДК 338.246.2

Шпатакова О.Л.

аспірант кафедри фінансів, обліку і маркетингу

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Shpatakova Oksana

Prydniprov's'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture

The article explores the concept of an environmental strategy for a construction enterprise. The problem of theoretical substantiation of the environmental strategy concept of the enterprise, including in the construction industry, is considered in scientific works mainly through the definition of types of strategies of such category, presentation of their formation principles. To determine the main scientific directions of the concept essence of environmental enterprise strategy (including in the construction industry), a study and evaluation of scientific approaches to these problems was carried out. Their objectivity is evaluated, in accordance with the conditions and nature of the environmentally oriented development of industrial subjects at the present stage. Guided by the provisions of the considered scientific approaches, the main essential features characterizing the concept being studied are highlighted. Based on the systematization and characteristics of these features, taking into account the research of scientific views on a given problem, the author's approach is formulated, aimed at universalizing the understanding of the concept essence. The article investigates an attempt to develop a universal interpretation of the concept essence of environmental strategy of a construction company. The ecological strategy of the enterprise is a model of strategic support and substantiation of actions, procedures of implementation of environmentally oriented development within the defined level of the subject of the construction industry, which provides for the greening of economic processes, process directions. The environmental strategy determines the balance or interests priority of the enterprise in the economic and environmental spheres and provides the opportunity to create synergies in economic, market indicators. The scientific novelty of this concept lies in the fact that for the first time at the scientific level, compared with similar definitions, such a wide list of essential features has been taken into account, which, in turn, is the basis of the estimated indicators of the environmental strategy of the business structure.

Key words: environmental strategy, ecologization of building production, environmental policy, management efficiency, competitiveness, ecological potential, strategy of operation, ecologization management strategy, innovative ecological development, ecological management.

Постановка проблеми. Проблема захисту середовища набуває масштабного розвитку на глобальному рівні. Сучасні підприємства, які орієнтовані на сталий розвиток та ефективність, повинні мати чітке бачення екологічних наслідків власного функціонування на тривалий період. Виявлення можливих негативних екологічних наслідків ведення діяльності в будівельній галузі, превентивне усунення можливих загроз у цій

сфері стають основою успішного функціонування компаній, які націлені на розвиток та визнання. Створення екологічно безпечних умов ведення діяльності у сфері будівництва є складним процесом, який, окрім потенціалу підприємств, потребує як теоретичного, так і методичного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема теоретичного обґрунтування концепту екологічної стратегії підприємства, у тому числі в

будівельній галузі, розглядається в наукових працях переважно через визначення видів стратегій такої категорії, представлення принципів та засад їх формування. Розв'язання цієї проблеми досліджується багатьма вченими, серед яких варто виділити таких, як: М.А. Петрушин, О.В. Єрохіна, О.В. Летуча, Л.М. Проха, С.Ф. Нізомов, З.І. Юсупов, Л.А. Мочалова, Н.М. Данилевич, Х.М. Лю, М.Я. Яструбський, О.М. Петрова, Д.С. Подметіна, І.О. Агєєва, О.В. Латишева, С.В. Прокопенков, М.Г. Светуцьков, В.П. Смолькін, О.О. Волошенко, Б. Качмарєко, Б. Гайдзик Г. Марініна. При цьому питання сутності поняття екологічної стратегії підприємства недостатньо досліджено, різні наукові підходи до вказаного аспекту свідчать про дискусійний характер наявних трактувань.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних наукових підходів до сутності поняття екологічної стратегії будівельного підприємства та пропозиція авторського підходу до визначення цієї категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для встановлення основних наукових напрямів щодо трактування сутності поняття екологічної стратегії підприємства (у тому числі в будівельній галузі) проведемо вивчення та оцінку наукових підходів до зазначеної проблематики.

Один із наукових підходів передбачає трактування сутності поняття екологічної стратегії суб'єкта господарювання через орієнтир на врахування екологічних загроз та особливостей діяльності (вимог до охорони навколишнього середовища) впродовж життєвого циклу виробництва для забезпечення певних економічних вигід, переваг стратегічного характеру. Такий підхід розглядає екологічну стратегію як концептуальний інструмент дотримання екологічних вимог у процесі всього виробництва, що зумовлює результативність (ефективність) діяльності в умовах ринкового середовища.

Відповідно до вказаного наукового підходу, можемо розглянути трактування сутності вказаного поняття, сформульоване М.А. Петрушиним та О.В. Єрохіною [11, с. 88]. Згідно з твердженням авторів, екологічна стратегія є комплексним планом упровадження філософії, місії підприємства щодо досягнення господарсько-економічних цілей, вона спрямована на вирішення протиріч у сфері економічних й екологічних інтересів суб'єкта господарювання та на зниження (попередження) дії негативних впливів на оточуюче природне середовище впродовж життєвого циклу продукції (послуг).

Другий науковий підхід пов'язаний із розумінням екологічної стратегії підприємства як однієї з функціональних стратегій, яка визначає загальну корпоративну стратегію діяльності, забезпечує завдяки впровадженню екологічних параметрів

в рамках основних сфер розвитку можливість отримання синергетичного ефекту та підвищення конкурентних переваг підприємницької структури в ринкових умовах. Тобто прихильники такого підходу вважають, що забезпечення екологізації в рамках загального стратегічного управління дає змогу суб'єкту підприємництва досягти додаткових ефектів, яких не було можливості отримати до впровадження тих або інших аспектів екологічного характеру, тощо.

Розглянемо трактування сутності поняття екологічної стратегії, сформульоване О. Летучою та Л. Прохою [7] в рамках другого наукового підходу. Авторки зазначають, що екологічною стратегією підприємства (або, як стверджують дослідниці, екологічно орієнтованою стратегією суб'єкта господарювання) є функціональна стратегія, якою визначається загальнокорпоративна стратегія, що забезпечується успішним балансуванням (взаємодією) між основними сферами розвитку та екологічною, сприяє появі синергетичного ефекту, виникненню зростання конкурентних позицій в умовах ринкового середовища.

Третім науковим підходом до трактування сутності поняття екологічної стратегії підприємства виступає визначення останньої як політики, пов'язаної із забезпеченням сталого розвитку екології в процесі діяльності суб'єкта господарювання. При цьому екологічна політика, яка є основою стратегії, передбачає дотримання певних установлених параметрів розвитку навколишнього середовища, які полягають не тільки в захисті існуючого стану, а й у його сталому розвитку. На нашу думку, використання такого підходу є інноваційним, воно ще не знайшло широкого впровадження, оскільки більшість сучасних підприємств будівельної галузі намагається забезпечити переважно вирішення проблеми конфлікту інтересів між екологічним та економічним складниками функціонування.

Основні положення вказаного наукового підходу висвітлено в трактуванні сутності досліджуваного поняття, поданого Н. Данилевич та М. Яструбським [4, с. 366]. Дослідники відзначають, що екологічною стратегією підприємства є його політика, орієнтована на сталий розвиток природного середовища в процесі господарювання через стратегічне визначення випуску асортименту власної продукції, забезпеченої екологічними параметрами. Схоже бачення сутності поняття екологічної стратегії підприємницької структури висунуто О. Петровим [15, с. 310].

Четвертий науковий підхід пов'язаний з урахуванням у загальнокорпоративній стратегії розвитку суб'єкта підприємництва екологічних параметрів навантаження на оточуюче природне середовище. Цей підхід розглядає досліджувану стратегію як елемент безперебійного функціонування в умовах необхідності дотримання приро-

доохоронних норм та вимог. Відповідно до змісту зазначеного четвертого наукового підходу, можна розглянути трактування сутності поняття екологічної стратегії, визначене О. Латишевою [6]. За твердженням дослідниці, оптимальна екологічна стратегія підприємства є інтегрованим складником загальної стратегії підприємства.

Отже, О. Латишева пропонує визначати сутність досліджуваного поняття саме в рамках можливості успішно функціонувати за умов дотримання екологічних норм щодо ведення певного виду діяльності.

У рамках п'ятого наукового підходу екологічна стратегія суб'єктів господарювання розглядається як стратегічний напрям інноваційного розвитку, пов'язаний із внутрішніми та зовнішніми засадами екологізації функціонування, що забезпечує реалізацію загальнокорпоративної стратегії розвитку. Згідно з даним науковим підходом, як і в контексті розглянутого вище третього, екологізація посідає важливе місце в розвитку підприємства, вона не є просто підприємницьким бар'єром, який потрібно подолати (дотриматися граничних екологічних вимог та норм до промислового виробництва). Відповідно до підходу С. Прокопенкова [13, с. 9], екологічна стратегія суб'єкта економічної системи є напрямом інноваційного розвитку промислового виробництва, оснований на внутрішньофірмовій екологізації та зовнішніх промислових зв'язках, які передбачають раціональний розподіл ресурсної бази та призводять до досягнення встановлених стратегічних цілей функціонування. Таким чином, буде забезпечуватися екологізація як в основній, так і в суміжних галузях.

Шостий науковий підхід пов'язаний із комплексним стратегічним управлінням екологізацією, віднесенням екологічної стратегії до складу загальнокорпоративної стратегії суб'єкта господарювання, пріоритетністю екологічних рішень над економічними. Цей підхід не ігнорує економічний складник, але не передбачає балансування еколого-економічних інтересів суб'єкта промислового виробництва. Положення шостого наукового підходу відтворені в трактуванні сутності дослідженого поняття, сформульованого М. Светуньковим та В. Смолькіним [14, с. 14–15]. Відповідно до визначення авторів, стратегія управління екологічним розвитком підприємства є структурним елементом загальнокорпоративної стратегії і полягає у плановому розробленні цільових орієнтирів екологізації та встановленні механізму їх досягнення, представленого моделями й бюджетом реалізації, стратегічною схемою регулювання та контролю результативності впровадження екологічної стратегії.

Сьомий науковий підхід зумовлений визначенням сутності досліджуваного поняття через призму інноваційності екологічного розвитку, впливом

екологізації на екологічні та економічні результати та ефективність функціонування. Таке бачення не встановлює пріоритетності екологічних рішень над економічними в рамках упровадження екологічно орієнтованого розвитку підприємницької структури. Відповідно до положень сьомого підходу, можна розглянути визначення сутності вказаного поняття, представлене в трактуванні О. Волощенко [3]. Згідно з визначенням автора, екологічна стратегія є комплексом, який представлений інноваційними заходами, орієнтованими на розвиток, зростання екологічного потенціалу в цілях створення екологічних та економічних результатів, забезпечення ефективності функціонування суб'єкта господарювання.

Восьмий науковий підхід визначається балансуванням екологічної та інших сфер управління суб'єкта господарювання, включенням досліджуваної стратегії до складу загальнофірмової стратегії функціонування.

У контексті зазначеного восьмого наукового підходу заслуговує на вивчення трактування сутності поняття екологічної стратегії підприємства, розроблене Б. Качмареком [19, с. 508]. Згідно з твердженням автора, екологічна стратегія є екологічно орієнтованим напрямом розвитку підприємницької структури, який забезпечує та визначає стратегічні цілі, завдання та механізм досягнення узгодження сфери охорони природного середовища з іншими функціональними сферами досліджуваного суб'єкта господарювання. Заслуговує на вивчення трактування сутності досліджуваного поняття, розроблене Б. Гайдзик [18, с. 184] відповідно до вищерозглянутого восьмого наукового підходу. Зокрема, авторка зазначає, що екологічна стратегія підприємства промисловості полягає у постійному інтегрованому в загальнофірмове стратегічному управлінні, профілактичних діях щодо процесів, продуктів (послуг), що передбачає ефективність діяльності підприємницької структури та зменшення ризику для людей та навколишнього середовища.

У рамках дев'ятого наукового підходу сутність екологічної стратегії суб'єкта господарської діяльності розглядається як локальний стратегічний напрям розвитку, який завдяки усуненню та вирішенню відповідних проблем у зазначеній сфері дасть змогу досягти відповідних екологічно значущих цілей. Можемо констатувати, що орієнтир на екологізації розвитку суб'єкта підприємницької діяльності без зазначення стратегічних цілей, параметрів щодо ринкових та економічних результатів функціонування не може стати таким, що дасть змогу прийняти вказаний напрям розвитку. У контексті дев'ятого наукового підходу можна розглянути трактування сутності зазначеного поняття, представлене у визначенні В. Бєлих та Г. Марініної [2, с. 78]. Зокрема, авторки відзначають, що

Основні наукові підходи до трактування сутності поняття екологічної стратегії підприємства (у тому числі в будівельній галузі)

№ п/п	Найменування наукового підходу	Автори
1	Трактування сутності поняття екологічної стратегії суб'єкта господарювання через орієнтир на врахування екологічних загроз та особливостей діяльності (вимог до охорони навколишнього середовища) впродовж життєвого циклу виробництва у цілях забезпечення певних економічних вигід, переваг стратегічного характеру.	М.А. Петрушин, О.В. Єрохіна [11, с. 88]
2	Розуміння екологічної стратегії підприємства як однієї з функціональних стратегій, яка визначає загальну корпоративну стратегію діяльності, забезпечує завдяки впровадженню екологічних параметрів у рамках основних сфер розвитку можливість отримання синергетичного ефекту та підвищення конкурентних переваг підприємницької структури в ринкових умовах.	О. Летуца, Л. Проха [7], С. Нізомов, З. Юсупов [10], Л. Мочалова [9, с. 208]
3	Визначення сутності поняття екологічної стратегії підприємства як політики, пов'язаної із забезпеченням сталого розвитку екології в процесі діяльності суб'єкта господарювання.	Н. Данилевич, М. Яструбський [4, с. 366], О. Петров [15, с. 310], Д. Подметіна [12, с. 39], І. Агєєва [1]
4	Урахування в загальнокорпоративній стратегії розвитку суб'єкта підприємництва екологічних параметрів навантаження на оточуюче природне середовище.	О. Латишева [6]
5	Екологічна стратегія суб'єктів господарювання розглядається як стратегічний напрям інноваційного розвитку, пов'язаний із внутрішніми та зовнішніми засадами екологізації функціонування, що забезпечує реалізацію загальнокорпоративної стратегії розвитку.	С. Прокопенков [13, с. 9]
6	Комплексне стратегічне управління екологізацією, віднесення екологічної стратегії до складу загальнокорпоративної стратегії суб'єкта господарювання, пріоритетність екологічних рішень над економічними.	М. Светуцьков, В. Смолькін [14, с. 14–15]
7	Визначення сутності поняття екологічної стратегії підприємства через призму інноваційності екологічного розвитку, вплив екологізації на екологічні та економічні результати та ефективність функціонування.	О. Волошенко [3]
8	Балансування екологічної та інших сфер управління суб'єкта господарювання, включення екологічної стратегії підприємства до складу загальнофірмової стратегії функціонування.	Б. Качмарек [19, с. 508], Б. Гайдзик [18, с. 184]
9	Сутність поняття екологічної стратегії суб'єкта господарської діяльності розглядається як локальний стратегічний напрям розвитку, який завдяки усуненню та вирішенню відповідних проблем у зазначеній сфері дасть змогу досягти відповідних екологічно значущих цілей.	В. Бєлих, Г. Марініна [2, с. 78]
10	Екологічна стратегія підприємства є моделлю стратегічного забезпечення та обґрунтування дій, процедур упровадження екологічно орієнтованого розвитку в рамках визначеного рівня суб'єкта будівельної галузі (загальнокорпоративного або на локальному рівні), що передбачає екологізацію процесів господарювання у цілому або в рамках певних структурних, процесних напрямів, зумовлює балансування або пріоритетність інтересів підприємства в економічній та екологічній сферах, забезпечує можливість щодо створення синергетизму за економічними, ринковими показниками, може передбачати інноваційний характер екологізації, охоплювати внутрішні та зовнішні аспекти екологічного розвитку.	Авторський підхід, сформульований з урахуванням вищезазначених ознак (ознаки входження до складу загальної корпоративної стратегії або локальності екологічного розвитку підприємства; ознаки екологізації стратегічного управління підприємства на всіх рівнях, у рамках життєвого циклу розробки, виробництва, збуту та використання продукції; адаптивність до створення синергетизму в економічній, ринковій сферах через упровадження екологічно орієнтованого розвитку; ознаки інноваційності екологічно орієнтованого розвитку, яка можлива у разі випереджального стратегічного управління екологізацією (створення нових методів, способів, продукції екологічного характеру); ознаки стратегічного орієнту на внутрішні та зовнішні аспекти екологічного розвитку; ознаки балансування або пріоритетності екологічної та інших сфер управління суб'єкта господарювання)

Джерело: складено автором за [11, с. 88; 7; 10; 9, с. 208; 4, с. 366; 15, с. 310; 12; с. 39; 1; 6; 13, с. 9; 14, с. 14–15; 3; 19, с. 508; 18, с. 184; 2, с. 78; авторська розробка]

екологічна стратегія суб'єкта господарювання є генеральною програмою дій, що передбачає виявлення пріоритетів та ресурсів для досягнення цільових орієнтирів у сфері екологічного розвитку.

У табл. 1 представлено основні наукові підходи до трактування сутності поняття екологічної стратегії підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Ураховуючи вищезазначені сутнісні ознаки досліджуваного поняття, керуючись основними науковими підходами, нами було здійснено спробу розроблення універсального трактування сутності поняття екологічної стратегії будівельного підприємства. А саме, екологічна стратегія підприємства є моделлю стратегічного забезпечення та обґрунтування дій, процедур упровадження екологічно орієнтованого розвитку в рамках визначеного рівня суб'єкта будівельної галузі (загальнокорпоративного або на локальному рівні), що передбачає екологізацію процесів господарювання у цілому або в рамках певних структурних, процесних напрямів, зумовлює балансування або пріоритетність інтересів підприємства в економічній та екологічній сферах, забезпечує можливість щодо створення синергетизму за економічними, ринковими показниками, може передбачати інноваційний характер екологізації, охоплювати внутрішні та зовнішні аспекти екологічного розвитку.

Наукова новизна представленого формування сутності даного поняття полягає у тому, що вперше на науковому рівні порівняно з аналогічними трактуваннями враховано такий широкий перелік сутнісних ознак, які, своєю чергою, виступають основою оціночних показників екологічної стратегії підприємницької структури. Також у рамках вказаного визначення враховано варіативність типів екологічних стратегій залежно від цільових стратегічних орієнтирів промислового підприємства за певними напрямками.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Агеева И.А. Проблемы теоретической базы экологического бухгалтерского учета. *Дискуссия*. 2011. № 5(13). С. 6–10.
2. Белых В.Т., Маринина А.Г. Обеспечение конкурентоспособности промышленного предприятия на основе реализации экологической стратегии. *Вестник МГТУ им. Г.И. Носова*. 2008. № 4. С. 77–79.
3. Волошенко О.О. Методичний підхід до формування стратегії еколого-орієнтованого розвитку підприємства. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5274> (дата звернення: 06.07.2019).
4. Данилевич Н.М., Яструбський М.Я. Система екологічного менеджменту і аудиту на підприємстві: інформаційний аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2014. № 797. С. 363–372.
5. Заниздра М.Ю. Концепция экологизации производства в контексте неоиндустриального развития. *Економіка промисловості*. 2015. № 4(72). С. 33–49.
6. Латишева О.В. Особенности экологических стратегий современных промышленных предприятий. URL : www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Economics/76400.doc.htm (дата звернення: 06.07.2019).
7. Летуча О.В., Проха Л.М. Екологічно спрямована стратегія промислового підприємства: механізм розробки та впровадження в міжнародній економіці. *Проблеми економіки та політичної економії*. 2018. № 2. С. 136–144.
8. Лю Х.М. Экологизация производства как условие повышения конкурентоспособности предприятий нефтегазового комплекса. *Вестник БГЭУ*. 2009. № 3. С. 75–79.
9. Мочалова Л.А. Механизм формирования экологической стратегии и политики промышленного предприятия. *Механізм регулювання економіки*. 2008. № 3. Т. 2. С. 206–215.
10. Низомов С.Ф., Юсупова З.И. Формирование экологической стратегии промышленных предприятий. *Аудит и финансовый анализ*. 2017. № 2. С. 371–374.
11. Петрушин Н.А., Ерохина Е.В. Экологическая стратегия предприятия. *Евразийское научное объединение*. 2017. Т. 2. № 5(27). С. 88–90.
12. Подметина Д.С. Методы формирования экологических стратегий промышленных предприятий : дис. ... к.э.н. : 08.00.05 ; Санкт-Петербургский гос. инженерно-экономический ун-т. Санкт-Петербург, 2005. 211 с.
13. Прокопенков С.В. Методология и методы формирования экологической стратегии развития промышленности региона : автореф. дис. ... д.э.н. : 08.00.05. Санкт-Петербург, 2012. 38 с.
14. Светульников М.Г., Смолькин В.П. Экологические стратегии в системе управления организацией. *Вестник Самарского государственного экономического университета*. 2014. № 1(111). С. 13–16.
15. Стратегический менеджмент / под ред. А.Н. Петрова. Санкт-Петербург : Питер, 2005. 496 с.
16. Чучалин М.П. Впровадження енергозберігаючих та енергоефективних технологій у сучасному будівництві. *Інтернаука*. 2017. Т. 1. № 1(23). С. 13–18. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1(1)_3).
17. Швиндина А.А. Экологический менеджмент в энергетических хозяйствах машиностроительных предприятий : дис. ... к.э.н. : 08.08.01. Сумы, 2006. 182 с.
18. Gajdzik B. Strategia Czystszej Produkcji w przedsiębiorstwie hutniczym. *Problemy Ekologii*. 2007. Vol. 11. № 43. S. 184–187.
19. Kaczmarek B. Formułowania polityki i strategii ekologicznego rozwoju przedsiębiorstwa – zarys problematyki. *Civil and Environmental Engineering. Budownictwo i Inżynieria Środowiska*. 2011. № 2. S. 507–510.
20. Szpręglewska P., Zięba M. Ekologia jako nowy pomysł na sukces. Rozwój łańcucha dostaw z uwzględnieniem ochrony środowiska. *Zeszyty naukowe politechniki Poznańskiej*. 2013. № 60. S. 111–125.

REFERENCES:

1. Ageeva I. A. (2011) Problemy teoreticheskoy bazy jekologicheskogo buhgalterskogo ucheta. Diskussija: zhurnal nauchnykh publikacij [Problems of the theoretical basis of environmental accounting] Discussion: Journal of Scientific Publications. Yekaterinburg city: Institute of Modern Management Technologies, pp. 6-10. (in Russian)
2. Belyh V.T., Marinina A.G. (2008) Obespechenie konkurentosposobnosti promyshlennogo predpriyatija na osnove realizacii jekologicheskoy strategii [Ensuring competitiveness of an industrial enterprise based on the implementation of an environmental strategy]. Moskva city: Vestnik MGTU im. G.I. Nosova, pp. 77-79. (in Russian)
3. Voloshenko O.O. (2019) Metodychnyy pidkhid do formuvannya stratehiyi ekolooho-oriyentovanoho rozvytku pidpryyemstva [Methodical approach to form of the strategy of eco-oriental development of the company]. Dnipropetrovs'k city: Dnipropetrovs'kyy ahrarno-ekonomichnyy universytet. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5274> (accessed: 06 July 2019) (in Ukrainian)
4. Danilevich N.M., Jastrubs'kij M.Ja. (2014) Sistema ekologicznogo menedzhmentu i auditu na pidpriemstvi: informacijnij aspekt [The system of environmental management and audit for the benefit of the company: Information aspect]. L'viv city: Visnik Nacional'nogo universitetu "L'vivs'ka politehnika". Menedzhment ta pidpriemnictvo v Ukraïni: etapi stanovlennja i problemi rozvitku, pp. 363-372. (in Ukrainian)
5. Zanizdra M.YU. (2015) Koneptsija ekologizatsii proizvodstva v kontekste neoindustrial'nogo razvitiya [The concept of greening production in the context of neo-industrial development]. Donestk city: Yekonomika promislivosti, pp. 33-49. (in Russian)
6. Latysheva O.V. (2019) Osoblyvosti ekolohichnykh stratehiy suchasnykh promyslovykh pidpryyemstv [Special features of environmental strategists of modern industrial enterprises]. Available at: www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Economics/76400.doc.htm (accessed: 06 July 2019). (in Ukrainian)
7. Letucha O.V., Prokha L.M. (2018) Ekolohichno spryamovana stratehiya promyslovoho pidpryyemstva: mekhanizm rozrobky ta vprovadzhennya v mizhnarodniy ekonomitsi [Ecologically conceived strategy of the industrial enterprise: the mechanism of development and development in the international economy]. Dnipro city: Natsional'naya metallurgicheskaya akademiya Ukrainy. Problemy ekonomiky ta politychnoy ekonomiyi, pp. 136-144. (in Ukrainian)
8. Lyu KH.M. (2009) Ekologizatsiya proizvodstva kak usloviye povysheniya konkurentosposobnosti predpriyatij neftegazovogo kompleksa [Greening production as a condition for improving the competitiveness of oil and gas enterprises]. Minsk city: Vestnik BGEU, pp. 75-79. (in Russian)
9. Mochalova L.A. (2008) Mekhanizm formirovaniya ekologiczheskoy strategii i politiki promyshlennogo predpriyatija [The mechanism for the formation of environmental strategies and policies of industrial enterprises]. Sumy city: Sums'kym derzhavnym universytetom (SumDU). Mekhanizm regulyvannya yekonomiki, pp. 206-215. (in Russian)
10. Nizomov S.F., Yusupova Z.I. (2017) Formirovaniye ekologiczheskoy strategii promyshlennykh predpriyatij [Formation of environmental strategy of industrial enterprises]. Moskva city: Audit i finansovy analiz, pp. 371-374. (in Russian)
11. Petrushin N.A., Yerokhina Ye.V. (2017) Ekologiczheskaya strategiya predpriyatija [Environmental strategy of the enterprise. Eurasian]. Moskva city: Yevraziyskoye nauchnoye ob'yedineniye, pp. 88-90. (in Russian)
12. Podmetina D.S. (2005) Metody formirovaniya ekologiczheskikh strategiyy promyshlennykh predpriyatij [Methods of formation of environmental strategies of industrial enterprises] (PhD Thesis) SPb., Sankt-Peterburgskiy gos. inzhenerno-ekonomicheskij un-t, 211 p. (in Russian)
13. Prokopenkov S.V. (2012) Metodologiya i metody formirovaniya ekologiczheskoy strategii razvitiya promyshlennosti regiona [Methodology and methods of forming an environmental strategy for the development of industry in the region] (PhD thesis) SPb., St. Petersburg city, 38 p. (in Russian)
14. Svetun'kov M.G., Smol'kin V.P. (2014) Ekologiczheskije strategii v sisteme upravleniya organizatsiyey [Environmental strategies in the organization's management system]. Samara city: Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta, pp. 13-16. (in Russian)
15. Pod red. A.N. Petrova (2005) Strategicheskij menedzhment [Strategic management] SPb.: Piter city, 496 p. (in Russian)
16. Chuchalyn M.P. (2017) Vprovadzhennya enerhozhberihayuchykh ta enerhoefektyvnykh tekhnolohiy u suchasnomu budivnytstvi [Provided energy and energy and energy efficient technologies in the local economy]. Mezhdunarodnyy nauchnyy zhurnal «Ynternauka». Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1(1)_3). pp. 13-18 (accessed: 06 July 2019). (in Ukrainian)
17. Shvindina A.A. (2006) Ekologiczheskij menedzhment v energeticheskikh khozyaystvakh mashinostroitel'nykh predpriyatij [Ecological management in energy farms of machine-building enterprises]. (PhD Thesis) Sumy city, 182 p. (in Russian)
18. Gajdzik B. (2007) Strategia Czystszej Produkcji w przedsiebiorstwie hutniczym. Problemy Ekologii. pp. 184-187. (in Polish)
19. Kaczmarek B. (2011) Formulowania polityki i strategii ekologicznego rozwoju przedsiebiorstwa – zarys problematyki. Civil and Environmental Engineering / Budownictwo i Inzynieria Środowiska. pp. 507-510. (in Polish)
20. Szpręglewska P., Zięba M. (2013) Ekologia jako nowy pomysł na sukces. Rozwój łańcucha dostaw z uwzględnieniem ochrony środowiska. Zeszyty naukowe politechniki Poznańskiej. pp. 111-125. (in Polish)